

Державна установа
„ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ”

НАУКОВО-АНАЛІТИЧНА ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
«Рекомендації щодо вдосконалення статистичного обліку організацій
громадянського суспільства для вимірювання їх місця в економіці та на ринку праці
України відповідно до рекомендацій ООН та МОП»

Київ – 2015

Постановка проблеми

Протягом трьох останніх десятиріч організації, які в різних країнах прийнято називати неурядовими, некомерційними, громадськими, «третього сектору», громадянського суспільства, але які в цілому представляють собою цілісне явище, привернули до себе увагу політиків, науковців та громадськості через свій значний політичний та економічний потенціал.

В політиці роль цих організацій стала яскраво помітною під час падіння комуністичних посттоталітарних та авторитарних режимів в країнах західної частини «радянського табору». Процес отримав назву «оксамитової революції», важливою частиною якого було «відродження громадянського суспільства». Символом останнього був наприклад рух «Солідарності» в Польщі.

В Україні організації та рухи громадянського суспільства привертали до себе увагу на початку 1990-х рр. і під час Помаранчевої революції в 2004 р. Події 2013–2014 рр., а саме роль цих організацій і рухів у спротиві порушенню прав людини режимом колишнього Президента В. Януковича, «вибух» феномену волонтерства у відповідь на політичні, військові та соціально-гуманітарні загрози (розпалювання сепаратизму та військового конфлікту на Сході країни, масовий відтік біженців з Криму та Донбасу) в черговий раз привернули увагу до внеску громадянського суспільства в розвиток сучасної України. Більш того, на сьогоднішній день громадянське суспільство є одним із центральних політичних гравців країни.

При цьому хоча політичне та гуманітарне значення організацій громадянського суспільства та волонтерської праці отримало значне висвітлення в ЗМІ та визнання державними органами та суспільством, економічний внесок «третього сектору» значною мірою перебуває «в тіні».

Хоча «третій сектор» не може бути базою економіки країни, на відміну від промисловості або сфери послуг, однак так само, як і сектор домашніх господарств (в якому ринкові механізми та прибутковість другорядні) він представляє собою не дуже помітну, проте важливу складову трудової та економічної активності. Як показали дослідження, в найбільш розвинених країнах світу в діяльність НУО (НКО, ГО) залучені близько 7% населення. Це значно більше, ніж рівень зайнятості в транспорті, сільському та комунальному господарстві. Крім цього, у найбільш економічно розвинених країнах

«третій сектор» генерує близько 5% ВВП, що є цілком зіставним із внеском у ВВП будівництва та транспортної галузі. Більш того, спостерігається тенденція до збільшення частки організацій громадянського суспільства і на ринку праці, і у ВВП.

Вимірювання внеску українського «третього сектору» у ВВП тільки розпочинається, але, за існуючими оцінками, частка у ВВП благодійних організацій, які є частиною цього сектору, у 2012 р. становила близько 0,73%. При врахуванні економічного внеску інших громадських об'єднань, ця частка безумовно збільшиться. Якщо говорити про зайнятість, в Україні до періоду Євромайдану в діяльності різноманітних громадських та політичних організацій приймали участь близько 13% населення. Хоча якщо говорити про оплачувану роботу саме в громадських організаціях, частка населення, яка займається такою діяльністю, ще на початку 2014 р. була дуже незначною – близько 1% всього працездатного населення. Це вдвічі менше, ніж у сусідніх посткомуністичних державах Центрально-Східної Європи, які є членами ЄС.

Таким чином, з одного боку, в Україні «третій сектор» сформувався і робить внесок до ринку праці та економіки країни, з іншого – він має значний нерозкритий потенціал розвитку, якщо порівнювати з показниками більш розвинених країн. Прямими наслідками розвитку такого потенціалу будуть зростання зайнятості та ВВП, а також дешевші й гнучкіші послуги, у сферах, де держава є недостатньо ефективною, – в першу чергу в сфері соціальних послуг (при залученні громадських організацій до надання таких послуг органами державної влади та місцевого самоврядування). Робота в «третьому секторі» справляє позитивний вплив на ринок праці через механізми підготовки та перепідготовки фахівців (оскільки більшість навіть волонтерських робіт вимагають навчання і підтвердження кваліфікації), а також абсорбуючи спеціалістів, які через індивідуальні причини або структурне безробіття можуть перебувати тимчасово поза традиційним ринком праці.

Відповідаючи на зростаюче усвідомлення того, що громадянське суспільство і зокрема НУО (НКО, НУО тощо) мають значний не тільки політичний, а й економічний потенціал, в світовій економічній статистиці розпочалась «тиха революція», метою якої стало виведення економічної ролі «третього сектору» з «тіні». Цей процес розгортається шляхом роботи над збільшенням шляхів квантифікації громадянського суспільства та волонтерської праці, систематизації та уніфікації підходів до вимірювання їх економічних аспектів. Одним із важливих результатів цього процесу стало те, що Організація

об'єднаних націй (ООН) та Міжнародна організація праці (МОП) представили свої пропозиції щодо вимірювання економічних внесків цих явищ, рекомендуючи імплементувати відповідні підходи до системи національних рахунків. Цей процес активно йде і на сьогоднішній день відповідні пропозиції ООН та МОП впроваджені більше як тридцятьма державами. Рано чи пізно до цього процесу приєднається і українська державна статистика.

Існуюча система статистичного обліку ГО в Україні

Центральною структурою в системі статистичного обліку діяльності ГО в Україні з точки зору систематичності роботи, масштабу охоплення та глибини зібраної інформації є Державна служба статистики¹. Вона організовує збір інформації про діяльність ГО, обробляє, узагальнює та презентує отримані дані.

ГО (в термінології Державної служби статистики та відповідно до діючого законодавства – «громадські об'єднання») поділяються на:

Громадські організації, у тому числі:

- громадські рухи
- організації національних та дружніх зв'язків
- молодіжні організації (в тому числі окремо студентські)
- дитячі організації
- жіночі організації
- об'єднання ветеранів та інвалідів (в тому числі ветеранів та інвалідів війни)
- професійної спрямованості
- організації (товариства) охорони природи (екологічні)
- організації (товариства) охорони пам'ятників історії та культури
- оздоровчі та фізкультурно-спортивні
- по захисту населення від
- наслідків аварії на ЧАЕС

¹ З боку держави інформація також збирається Міністерством юстиції, податковими органами та побіжно Міністерством внутрішніх справ.

- науково-технічні товариства, творчі об'єднання
- освітні, культурно-виховні

Громадські спілки

Професійні спілки

Об'єднання профспілок

Благодійні організації, у тому числі:

- благодійні товариства
- благодійні установи
- благодійні фонди

Політичні партії.

Система збору Державною службою статистики інформації про НУО (в даному випадку – тільки про громадські організації) в Україні носить характер кількоступеневого процесу:

- 1) На першому етапі формується вибіркова сукупність потенційних одиниць спостереження з переліку зареєстрованих в Україні ГО.
- 2) Територіальні відокремлені підрозділи Державної служби статистики (облстатисти тощо) направляють ГО з вибіркової сукупності для заповнення затверджені форми звітності. Надають інформацію тільки ті ГО, які згодні прийняти участь в опитуванні (приблизно 40%). Також форми звітності направляються на адреси організацій, які прийняли участь в дослідженні в попередні роки.
- 3) ГО заповнюють форми звітності та надсилають їх територіальним органам статистики.
- 4) Територіальні органи статистики надсилають зібрану інформацію до центрального офісу Державної служби статистики в Києві, де вона узагальнюється та готується до презентації.

Після обробки та узагальнення інформація про діяльність ГО в Україні презентується у вигляді доповідей, публікується у формі статистичних бюлетенів «Діяльність громадських об'єднань в Україні» (як правило – влітку наступного щодо спостереження року), передається зацікавленим державним та недержавним структурам, а також розміщується на сайті Державної служби статистики.

В ході вибіркового статистичного спостереження ГО в Україні збирається наступна інформація (за одиницею спостереження):

Загальні відомості про громадську організацію:

- реєстраційні дані, статус громадської організації (всеукраїнський чи інший)
- кількість членів на обліку громадської організації на кінець звітного періоду
- кількість членів керівного органу
- кількість товариств, підприємств (юридичних осіб), створених громадською організацією для виконання її мети (цілей) та напрямів діяльності

Громадська активність:

- кількість проведених протягом звітного періоду масових заходів (мітингів, демонстрацій, мирних зібрань, виставок, з'їздів, конференцій, зборів, заходів із залучення коштів, лекцій (зустрічей), семінарів тощо), реалізованих соціальних проєктів, виданих публікацій, державних замовлень

Джерела надходження коштів:

- дані про надходження коштів з державного бюджету, місцевого бюджету, членських внесків, благодійності (в тому числі – резидентів та нерезидентів України), господарської діяльності структур, створених громадською організацією для виконання, інших джерел (в тому числі банківських кредитів)

Використання коштів:

- дані про податки та обов'язкові платежі, оплату праці (штатних і позаштатних працівників, а також грошові виплати їм, що не входять до фонду оплати праці), соціальну допомогу, благодійну діяльність, оплату товарів та послуг (в тому числі оренди, зв'язку, транспорту, комунальних платежів тощо), витрати на проведення заходів (мітингів, демонстрацій, мирних зібрань, виставок, з'їздів, конференцій, зборів, заходів із залучення коштів, лекцій (зустрічей), семінарів тощо) та інші платежі (в тому числі за процентами по кредитах).

Відокремлені регіональні підрозділи:

- кількість таких підрозділів, а також кількість членів, які перебувають в них на обліку.

Варто зазначити, що збір статистичної інформації про діяльність ГО в Україні ведеться не тільки державними структурами. Така діяльність ведеться і самими ГО. Збір інформації цілеспрямовано проводиться спеціалізованими неурядовими дослідницько-аналітичними центрами (лідером серед яких є «ТЦК»), а також в якості похідного

результату роботи – ресурсно-інформаційними центрами ГО (найвідомішим серед яких вірогідно є «Гурт»).

За характером своєї діяльності, охоптом досліджень та результатами найбільшою мірою з Державною службою статистики можна порівняти ГО «Творчий центр «ТЦК»». Як і Державна служба статистики, «ТЦК» веде щорічні (з 2002 р.) статистичні вибіркові спостереження діяльності ГО. Обсяг вибіркової сукупності досліджень «ТЦК» значно поступається за масштабами аналогічним показникам Державної служби статистики (сотні організацій замість десятків тисяч). Водночас перелік показників, які досліджуються «ТЦК», є ширшим. Вимірюються показники організаційної спроможності ГО, зовнішні зв'язки організацій (з бізнесом, ЗМІ, урядом, іншими ГО, громадами), оцінки спроможності та ефективності діяльності, легітимності організацій. Детально вивчаються людські ресурси НУО, зокрема робота оплачуваного персоналу та волонтерів, а також матеріальні ресурси організацій. Іншими словами, «ТЦК» збирає дані, які доповнюють державні дані та суттєво розширюють уявлення про діяльність ГО в Україні.

Основні рекомендації Посібника ООН

Усвідомлення необхідності підвищити якість статистичної інформації щодо діяльності ГО/НУО та лобювання з боку дослідницького центру «Центр досліджень громадянського суспільства при Університеті Джона Хопкінса» (Johns Hopkins University Center for Civil Society Studies) привело до підготовки в 2002 р. та публікації в 2003 р. статистичним підрозділом Організації об'єднаних націй (UN Department of Economic and Social Affairs Statistics Division.) Посібнику «Керівництво по неприбутковим організаціям в системі національних рахунків» («Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts», UN NPI Handbook)². Положення цього Посібника рекомендовані до імплементації національними урядами. Цей процес вже активно йде, інформація про його перебіг в країнах ЄС буде детальніше представлена в наступному підрозділі.

² Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts (New York: United Nations, 2003). – Доступний за посиланням: http://unstats.un.org/unsd/publication/seriesf/seriesf_91e.pdf. Існують переклади іншими офіційними мовами ООН, зокрема російською.

Мета Посібника ООН (UN NPI Handbook) – поглибити розуміння неприбуткового сектору, економічне значення якого зростає, але який часто ігнорується як частина економіки в національній економічній статистиці. Посібник прагне забезпечити надійні емпіричні дані, які би показали роль неприбуткового сектору у вирішенні нагальних соціальних та економічних проблем, що стоять перед світом. Як зазначається у Посібнику, обмеженість офіційної інформації про цей сектор є, значною мірою, результатом того, як некомерційні організації трактуються у системі національних рахунків (СНР), яка представляє собою набір міжнародних принципів, що використовуються урядами при складанні економічної статистики на національному рівні.

Існуюча система національних рахунків розглядає в якості окремих економічних секторів державний, фінансовий і нефінансовий корпоративні сектори, а також сектор домогосподарств. Неприбутковий сектор до 2000-х рр. не розглядався як явище, варте окремої уваги. Основний методологічний принцип, з якого виходить Посібник, – необхідність зібрати інформацію про неприбутковий сектор, яка розбита за рахунок віднесення до інформації про інші сектори економіки.

Посібник намагається фундаментально відповісти на зростання зацікавленості та потреби у статистичній інформації з боку політиків, вчених і широкої громадськості щодо організацій, які не є ні ринковими фірмами, ні державними агенціями, ні сектором домогосподарств. Такі організації в різних частинах світу іменуються «неприбутковими», «добровільними», «недержавними», «громадянським суспільством» або всі разом як «третій» або «неприбутковий» сектор.

На думку авторів Посібника, неприбутковий сектор заслуговує на право трактуватись в економічній статистиці як окремий сектор через низку причин:

- а) по-перше, частка неприбуткового сектору в сучасному світі в економіці постійно збільшується, що особливо помітно в найбільш розвинутих країнах. Те ж саме справедливо й щодо частки волонтерської праці, яка є важливою складовою праці в даному секторі;
- б) неприбутковий сектор має свої визначні особливості, які виокремлюють його в порівнянні з іншими секторами:
 - неприбутковий характер (попри те, що цей сектор може генерувати прибутки, він створений не з метою їх отримання і не може розподіляти прибутки на користь керівників або власників його організацій)

- виробництво публічних благ (хоча сектор може виробляти приватні блага, як правило він виробляє та розподіляє колективні блага, часто в сферах, які нецікаві ринку через проблему «безбілетника» або державі через брак політичної підтримки)
- структуру управління (яка відрізняється від притаманної корпораціям або державним органам; керівництво неприбуткових організацій як правило не оплачується та не обирається публічно)
- структуру надходжень (яка суттєво залежить від благодійних внесків часу та грошей)
- кадрову структуру (важливу роль відіграють волонтери)
- джерела капіталу (оскільки неприбутковий сектор не може розподіляти прибутки, він не може залучати капітал)
- оподаткування (як правило неприбутковий сектор звільняється від корпоративних податків і може бути звільнений від інших видів податків)
- законодавче регулювання (як правило, організації з неприбуткового сектору керуються окремими нормами законодавства)
- відсутність суверенної влади (хоча в розвинутих країнах неприбутковий сектор як правило має державну фінансову підтримку, він не має такої характерної риси державного органу як володіння зобов'язуючою владою над всіма видами діяльності в своїй сфері відповідальності)
- відносну незалежність від політичного тиску
- особливі типи трансакцій (кінцеві споживчі витрати, а також те, що вони отримують трансфертні платежі у вигляді благодійних пожертв);

в) значна увага з боку публічної політики (через внесок неприбуткового сектору у політичні процеси, а також його залучення до процесу вдосконалення громадських сервісів)

г) необхідність детальнішого охоплення. В розпорошеному вигляді, як це відбувається в більшості країн зараз, неприбутковий сектор не аналізується достатньо повно та глибоко, оскільки його значні частини випадають з поля уваги через свою невідповідність закономірностям, притаманним іншим секторам економіки.

Посібник ООН пропонує наступну стратегію статистичного обліку організацій неприбуткового сектору: створення допоміжних рахунків (satellite accounts), які би консолідували інформацію по неприбутковим організаціям, розпорошеним по

статистичним рахункам інших секторів економіки, а також очищення та поглиблення наявної інформації щодо відповідних організацій за рахунок спеціальних опитувань організацій, благодійництва та волонтерства. Таким чином Посібник прагне допомогти національним статистичним агенствам покращити охоплення інформації щодо неприбуткового сектору за рахунок доповнення форм звітності новими елементами, нових методів збору інформації, а також ідентифікації додаткових джерел інформації.

Першочергове завдання – виділити компоненти неприбуткового сектору, які через свою залежність від корпорацій, державних органів або малий розмір при статистичному обліку віднесені відповідно до корпоративного, державного або сектору домогосподарств. Наступне завдання згідно з Посібником ООН – максимально зробити співставимою інформацію щодо діяльності організацій неприбуткового сектору, виділених із інших секторів, а також об'єднати та узагальнити таку інформацію.

З метою чіткішого обмеження переліку можливих організацій, які необхідно зарахувати до неприбуткового сектору, Посібник пропонує вважати неприбутковими а) організації, які б) є неприбутковими і згідно з законом або звичаями не розподіляють жодних прибутків, які вони можуть генерувати, на користь осіб чи організацій, які можуть їх контролювати, в) інституційно відокремлені від держави, г) самоврядні та д) непримусові. Зрозуміло, що деякі організації попадуть до «сірої зони» і їх буде важко однозначно класифікувати. Як приклади, можна назвати кооперативи, групи самопомоги, соціальні бізнеси, залежні від держави квазідержавні організації, університети, етнічні або територіальні групи-об'єднання.

Як зазначає Посібник ООН, організації неприбуткового сектору можуть бути класифіковані декількома способами, але основними є два: в залежності від виду продукції/послуг, які вони виробляють, а також відповідно до їх програми чи задекларованої цілі діяльності. Посібник пропонує деталізувати існуючі схеми класифікації, щоби повніше врахувати специфіку організацій саме неприбуткового сектору (так звана класифікація ICNPO на основі класифікації ISIC).

Також Посібник рекомендує звернути увагу на наступні питання:

- неповнота даних щодо неприбуткових організацій через неврахування специфіки їх діяльності (наприклад, їх активного використання волонтерської праці та неринкового виробництва продукції та послуг з боку «ринкових неприбуткових організацій»)

- необхідність виходу за межі монетарних індикаторів діяльності та впливу ВПО.

Враховуючи існування таких викликів, Посібник рекомендує принаймні для перехідного періоду розробити декілька варіантів допоміжних статистичних рахунків для організацій неприбуткового сектору: в короткій формі (без додавання нової інформації, але об'єднавши всю наявну статистичну інформацію щодо «третього сектору», в проміжній формі (з додаванням нових немонітарних показників) та в розгорнутій формі (з максимальним урахуванням можливих доповнень). Точніший перелік вимірів, які Посібником ООН пропонується включати в форми, представлено в Таблиці Т4.1. (с. 43 Посібника). Схематично поступове впровадження різних форм звітності та допоміжних статистичних рахунків представлено на Рисунку 1.

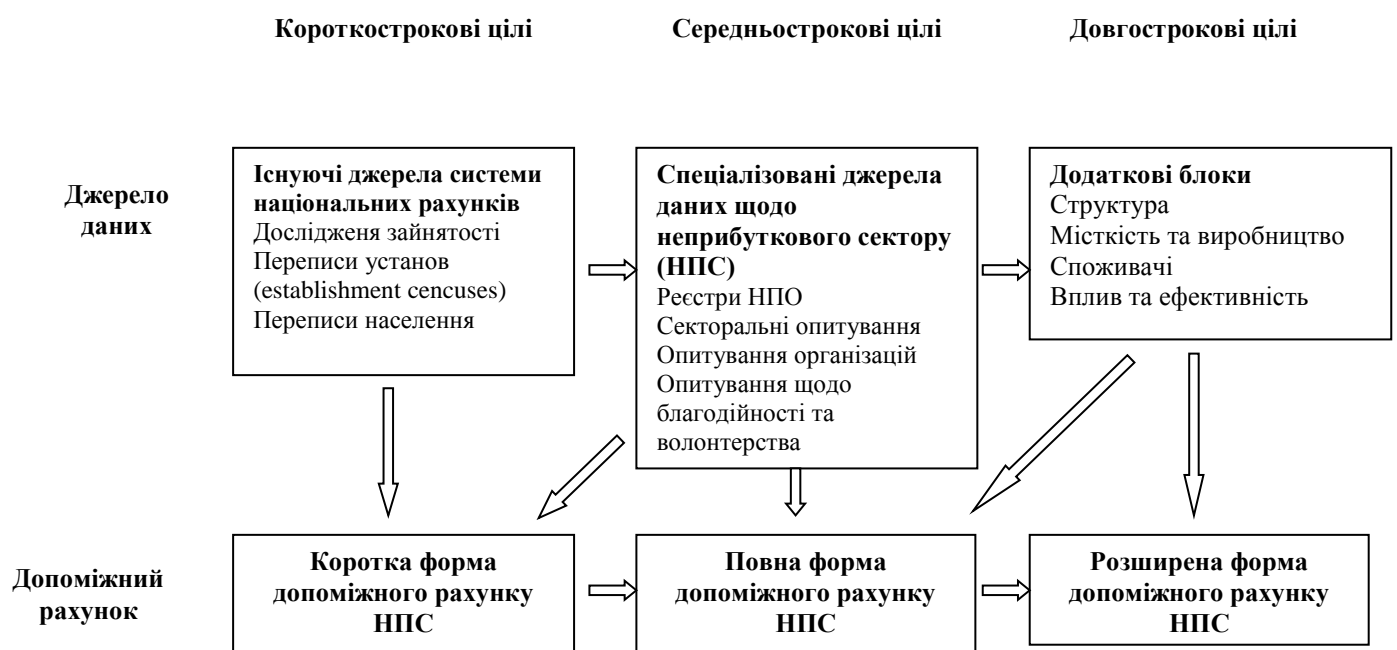

Рис. 1. Схема процесу впровадження допоміжних рахунків неприбуткового сектору

Якщо коротко, крім показників, які присутні в стандартних формах звітності, Посібником ООН пропонується додати:

- більш деталізовані транзакції уряду та неприбуткових організацій
- неринкове виробництво «ринкових неприбуткових організацій»
- волонтерську працю³

³ Роз'яснення щодо вимірювання волонтерської праці містяться в опублікованому Міжнародною організація праці (МОП) у 2011 р. «Посібнику з вимірювання волонтерської праці» («Handbook on the Measurement of Volunteer Work»). Згідно з визначенням, яке дається у Посібнику МОП, волонтерська робота – це «неоплачувана непримусова праця,

- більш детальні кількісні показники соціальних та економічних індикаторів структури, місткості та виробництва неприбуткових організацій
- додаткові кількісні та якісні показники (в тому числі щодо споживачів та клієнтів послуг неприбуткових організацій).

Підсумовуючи, можна сказати, що впровадження рекомендацій Посібника ООН дозволить отримати по-перше, цілісну інформацію щодо неприбуткового сектору економіки в цілому, а по-друге, більш детальну інформацію щодо:

- кількості зайнятих в діяльності неприбуткових організацій осіб, в тому числі оплачуваних та волонтерів
- «додану вартість» організацій громадянського суспільства за окремими сферами
- внесок волонтерської праці за сферами
- витрати неприбуткових організацій на свою діяльність
- джерела доходів, включаючи філантропію, внески (fees) та державну підтримку (як зсередини країни, так і з закордону) та ін.

Відмінності між рекомендаціями Посібника ООН та системою обліку ГО в Україні

По-перше, відрізняються переліки організацій, які згідно з рекомендаціями Посібника ООН відносяться до неприбуткового сектору, а в Україні узагальнені під назвою «громадські об'єднання». Неоднозначним в системі статистики громадських об'єднань є статус політичних партій та професійних спілок (останніх – як значною мірою квазідержавних організацій). Також необхідно провести пошук організацій, які згідно з рекомендаціями Посібника ООН могли би бути віднесеними до неприбуткового сектору, а в Україні в статистику громадських об'єднань не попадають. Такі організації можуть не потребувати реєстрації згідно з діючим українським законодавством або мати інший офіційний статус. Зараз вони можуть вважатись частиною сектору домогосподарств або корпоративного сектору.

тобто час, який індивіди безоплатно витрачають на діяльність, спрямовану на інших, у рамках організацій або безпосередньо, за межами їхнього власного домогосподарства».

По-друге, в існуючій на сьогоднішній день системі вітчизняної державної статистики не узагальнена та не уніфікована (принаймні на рівні презентації даних) статистична інформація щодо громадських об'єднань як окремого сектору. Фактично єдина інформація, яка легко піддається узагальненню – кількість самих організацій. Натомість інформація навіть щодо кількості членів, діяльності та економічних показників цілісному узагальненню не піддається. На першому етапі напрошується уніфікація цієї інформації між громадськими та благодійними організаціями. Бажано, щоби в центрі уваги були економічні показники.

По-третє, зараз в українській державній статистиці менш глибоко, ніж рекомендує Посібник ООН, представлені показники ресурсів громадських об'єднань. Сам перелік ресурсів може бути широким і включати в тому числі нематеріальні ресурси (наприклад, організаційні та комунікаційні, які частково вибірюються «ТЦК»). Тим не менш на перших етапах імплементації рекомендацій Посібника ООН варто розпочати опитування громадських об'єднань щодо їх людських ресурсів, а також таких матеріальних ресурсів, як приміщення, оргтехніка тощо. По відношенню до людських ресурсів варто ввести відсутнє зараз розрізнення оплачуваних працівників та волонтерів, а також детальніше оцінити працю волонтерів (з перспективою ввести виміри робочого часу як показника зайнятості для всіх працівників).

Хоча це і не є значною проблемою, існуючий в Україні поділ громадських організацій не відповідає рекомендаціям Посібника ООН та морально застарів. Очевидно, в майбутньому його необхідно буде переглянути.

Запровадження рекомендацій Посібника ООН в країнах Європи та подальші перспективи

На сьогоднішній день процес імплементації рекомендацій Посібника ООН почав активно розгортатись в різних частинах світу.

Серед європейських країн рекомендації Посібника ООН повністю впроваджені в трьох країнах: Португалії, Чеській республіці та Норвегії. Іде активна підготовка до

впровадження та часткове впровадження рекомендацій посібників ООН та МОП в значно більшій кількості європейських країн:

- Польське статистичне агенство (GUS) нещодавно зробило Польщу першою країною, яка запровадила рекомендації з вимірювання волонтерської праці Посібника МОП; в країні ведеться робота з підготовки розширених статистичних даних щодо неприбуткового сектору за минуле десятиріччя
- Національний інститут статистики (INE) Португалії готується до випуску допоміжних рахунків, присвячених неприбутковому сектору, кожні два роки, а також нещодавно випустив об'ємний звіт, присвячений початку імплементації рекомендацій Посібника МОП
- Італійське статистичне агенство ISTAT завершило третій великий перепис неприбуткових організацій та соціальних кооперативів, а також паралельне опитування громадян щодо волонтерської праці; зараз ISTAT готує перший випуск допоміжного статистичного рахунку НПС
- Законодавство, прийняте у Франції, зобов'язало створити допоміжний статистичний рахунок щодо сфери «соціальної економіки», яка включатиме в себе неприбуткові організації та кооперативи
- Національний банк Бельгії почав випускати регулярні допоміжні рахунки НПС за минуле десятиріччя, а Бельгійське статистичне агенство погодилося інтегрувати питання щодо волонтерської праці в своє регулярне опитування, присвячене зайнятості
- МОП випустило нові правила щодо вимірювання зайнятості та праці, які встановлюють волонтерську працю в якості важливого компоненту, що заслуговує на регулярне та систематичне вимірювання
- В Австрії ведеться робота з поглибленого статистичного покриття частини неприбуткового сектору, а організації громадянського суспільства лобіюють подальше поглиблення всього НПС
- Федеральне статистичне агенство Німеччини уклало партнерські відносини з рядом фондів та одним із впливових дослідницьких центрів для підготовки розгорнутих даних щодо її розвинутого неприбуткового сектору

- В Нідерландах фахівці в галузі статистики праці погодились впровадити обмежений перелік питань щодо волонтерської праці в масштабне голандське дослідження зайнятості
- В Сербії НУО створила значний масив даних щодо зареєстрованих організацій громадянського суспільства та представила докази, яким чином громадянське суспільство може допомогти статистичним агентствам краще ідентифікувати зареєстровані НУО та підготуватись до впровадження рекомендацій Посібника ООН.

Водночас головне статистичне агенство Eurostat відстає у впровадженні рекомендацій посібників ООН та МОП, що поки-що гальмує процес оприявлення внеску організацій громадянського суспільства в економіку та на ринок праці країн ЄС.

Регулярно відбуваються зустрічі, на яких обговорюється процес імплементації рекомендацій посібників ООН та МОВ, а також подальші напрямки розвитку статистичного вимірювання ролі «третього сектору» та волонтерської праці в європейських країнах. Одна з важливих останніх зустрічей⁴ відбулась в Брюсселі 1 червня 2015 року, залучивши представників Європейської Комісії, національних статистичних агенств, університетів та неурядових організацій. Найближча зустріч із обговоренням питань внеску некомерційних організацій в економіку країн та ринки праці відбудеться у Люксембурці 13 жовтня.

Висновки та рекомендації

Висновки

1. Теоретичне зацікавлення політичним значенням громадянського суспільства протягом 1980-х рр. (найбільш яскравим виразом якого були «оксамитові революції») на початку 1990-х рр. переросло у зацікавленість економічним значенням громадянського суспільства. В 1990-2000-х рр. одразу у декількох

⁴ Детальнішу інформацію можна отримати на сайті Third Sector Impact project (<http://thirdsectorimpact.eu>) в розділі новин.

- напрямах розпочався процес квантифікації «третього сектору», зокрема викристалізувалось усвідомлення необхідності трансформації систем обліку національної статистики. Розпочався процес вимірювання внеску ГО у ВВП, частки волонтерської праці.
2. Зараз в найрозвинутіших країнах світу, зокрема США, Японії та країнах ЄС, зростає усвідомлення того, що розрізнена інформація щодо економічних аспектів неперибуткових організацій (НУО, ГО, організацій громадянського суспільства), а також волонтерської діяльності, має бути зібрана в одному місці. Йде процес виокремлення інформації щодо цих видів організацій та діяльності в самостійний напрямок статистичних спостережень.
 3. В теперішній час цей процес набув інституціоналізованих рис, відбуваючись в формі впровадження рекомендацій Посібників ООН та МОП. Рекомендації Посібника ООН імплементовані в Португалії, Чеській республіці та Норвегії, процес їх імплементатії розпочато в Бельгії, Польщі та Італії, підготовка до початку імплементатії йде у Франції, Австрії та Німеччині. Відбувається перегляд старої статистичної інформації з метою її агрегації у формі, сумісній з вимогами Посібника ООН. Рекомендації Посібника МОП запроваджені в Польщі, процес їх імплементатії розпочався в Португалії.
 4. Безперечно, якщо Україна відносить себе до розвинутих країн та прагне зближувати економічні, політичні та культурні відносини з країнами ЄС та Північної Америки, вона не може залишатись осторонь процесу вдосконалення національної статистики щодо економічних аспектів організацій громадянського суспільства та також волонтерської діяльності.

Рекомендації

1. Доцільно розпочати роботу з вивчення рекомендацій Посібника ООН та аналізу можливостей і напрямків адаптації національного ведення статистичної звітності громадських об'єднань, якщо така робота ще не ведеться.
2. Відповідна робота всередині країни може вестись у форматі робочих груп (у складі представників Державної служби статистики України та зацікавлених міністерств і відомств, а також інститутів НАН України), семінарів і конференцій.

3. З боку фахівців Державної служби статистики доцільно долучитись до міжнародних груп з обміну досвідом підготовки та впровадження нових вимог до ведення національного статистичного обліку⁵.
4. З метою фінансової підтримки вивчення та підготовки до впровадження рекомендацій Посібника ООН необхідно звернутись до вітчизняних та міжнародних донорів.
5. Якщо популяризувати процес вивчення, аналізу та підготовки до імплементації Посібника ООН поза межами органів ведення державної статистики та наукових установ, є можливість залучити як мінімум моральну (можливо також матеріальну та організаційну) підтримку з боку українських неурядових організацій та суспільства – оскільки, соціологічні дослідження 2014-2015 років демонструють високий рівень довіри суспільства саме до волонтерської діяльності та НУО.

⁵ Під егідою Центру дослідження громадянського суспільства при Університеті Джона Хопкінса.